

O lakoći i težini

Svaka je stvar spremna nestati, to je sve što ona traži.

Žan Nuvel (Jaen Nouvel)

Čovek je oduvek tražio priču. Da li bi ona bila napisana ili nacrtana to je zavisilo od umetnika. U svakom slučaju, umetnik ima svoj način ispisivanja priče, što dovodi dalje i do toga da se pojavljuju i različiti crteži. Miroslav Stakić je pomoću Volvo-a EC240 našao svoj put da nam ispriča priču o umetnosti (crtežu) i tehnologiji. Kako kaže Dana Arnold (Dana Arnold): "Fizičke osobine umetničkog dela bitno utiču na to kako ih razumemo kao objekte." Kod Miroslava nam se javlja još jedan problem, kako da razumemo upotrebu bagera-kašike kao sredstva za postizanje umetničkog dela? Bager nam je svima razumljiviji u njegovom prirodnom prostoru, poput rudarskog kopa ili gradilišta koji se trenutno nalazi u našoj blizini.

Kada pročitamo sertifikat o Volvo-u EC240¹, još nam je jasnije zašto je njegovo *prirodno* mesto na kopu ili gradilištu. Zar nam *priroda* bagera ne govori da je njegovo *prirodno* mesto moguće vezivati samo za pusta i slabo naseljena mesta, poput postapokaliptičnog pejzaža tretiranog atomskom bombom. Miroslav Stakić nam govori da, kada se spomene bager, nije reč o negaciji, već da

---

¹ Advanced technology has brought Volvo excavators to the cutting edge of efficiency and productivity. No matter how tough the jobsite, Volvo excavators provide the highest performance and superior operator comfort. These machines are among the fastest and most powerful excavators in the world. Preuzeto sa <http://www.volvo.com/constructionequipment/corporate/en-gb/AboutUs/history/products/crawler+excavators/crawler+excavators+Volvo/Volvo+EC240.htm>

mašina može da bude korisna i nosi pozitivnu konotaciju. Klasična definicija za mašinu kako kaže Franc Relo (Franz Reuleaux) glasi: "Mašina je kombinacija otpornih tela povezanih tako da se pomoću njih mehaničke sile prirode mogu iskoristiti za obavljanje posla uz određene specifične pokrete." Luis Mamford (Lewis Mumford) ima reči dopune za Reloa, jer definicija nije obuhvatila i mašine koje pokreće čovek. Mamford dalje nastavlja da objašnjava *da su mašine nastale od složenih neorganiskih agensa za pretvaranje energije, za obavljanje posla, za povećanje mehaničkih ili čulnih kapaciteta ljudskog tela ili za svođenje životnih procesa na merljiv poredak i pravilnost.*² Drugim rečima, Mamford pravi razliku između alata i mašine, dok se pod alatom podrazumeva ručni rad, mašina je okrenuta automatskoj aktivnosti.

U slučaju Miroslava Stakića imamo prisustvo mašine-alatke, sredstva koje mu omogućava da se umetnički izrazi na adekvatan način. Znajući da je bager sredstvo koje nas više vezuje za rušenje, kopanje, poravnavanje površine, čišćenje, raskrčivanje,...jednom rečju menjanje prirodnog okruženja, negoli za pozitivne aspekte njegovog delovanja. Drugim rečima ispred nas se rađa jedan krajolik olovne zime. Bilo kakva veza sa kopanjem, iskopavanjem, bušenjem u sebi sadrži primesu drugog reda odnosno ideju da je takav svet mračan, bez ikakvih boja i ukusa, hladan, surov, depresivan. Ako se pogleda istorija poslednjih nekoliko vekova Zapadne civilizacije, primetno je oslanjanje na domete i rezultate koje u sebi poseduju promenu okoline, razaranja i krčenje šuma, premeštanja vodenih tokova, uništavanje životinjskih naseobina, sve to u cilju daljeg progressa. Primera koji govore o promeni okoline ima i u mitologiji severnih naroda, vezivanih za gnome i patuljke koji u sebi poseduju nešto zlo, prevrtljivo i pokvareno. Sličan se odnos može primetiti u hinduističkoj kao i u grčkoj mitologiji. Dok se sa jedne strane Prometej slavi kao najveći heroj što je ukrao vatru sa neba, sa druge strane Hefest se tretira kao osoba sa hendikepom i postaje predmet poruge.

Umetnost i tehnologija u današnjem svetu su nedeljivi. Jeste da je njihov odnos veoma složen i da iziskuje različita pitanja i da smo svesni postojanja nedoumica i kontraverzi. Takođe moramo reći da umetnost i tehnologija imaju zajedničku osnovu. Počevši od starogrčke reči *tehne*, kao i latinske reči *ars*, gde postoji isto označavanje zanata i umetnosti. Naravno, stari Grci su se poigrali sa svojim nasleđem, u krutim umetničkim pravilima uspevali su da pronadu nove postupke kojima su svojim radovima davali neverovatnu prirodnost i upečatljivost, a koja nije bila viđena u ranijim kulturama. Tehnika je jednom rečju spretnost, veština. Kod Grka reč *tehne* nije samo značila umetnost već i zanat, umeće. Za vreme starih Grka umetnici su bili i zanatlije, koji su nadahnuti materijalom stremili ka nebeskim visinama, kada govorimo o lepoti, savršenstvu i kvalitetu izrade, a

---

² Mamford Luis, *Tehnika i civilizacija*, Mediterran Publishing, Novi Sad, 2009., str. 24.

može se videti i u praktičnim stvarima koje u sebi sadrže umetnički prefiks i upotrebnu vrednost. Kada govorimo o korenu odnosa umetnosti i tehnologije, trebalo bi reći da i kod nas reči *umeće* i *umetnost* poseduju isto poreklo. Drugim rečima, sasvim je očigledno da se ovde govori o nečemu što nema izvor u prirodnom, već da je stvarano ljudskom rukom. Ovde je, pre svega, reč o liniji koja se stvara: um (lat. *intellectus*)- izumeti (mentalna slika) - umeće (*articulum*-veština izrade) - izum (umetničko delo).

Da bi se nešto stvorilo ljudskom rukom, potrebna je pomoć tehnike. Kada se govori o tehnici javljaju nam se dva iskaza; jedan se odnosi na to da je tehnika sredstvo svrhe, dok nam drugi iskaz govori da je tehnika čovekovo delo. Može se reći da oba određenja prave jedan skup. Praviti svrhe, tražiti sredstva i ujedno ih koristiti, ima izvor u ljudskom delu. Jedan od fundamentalnih tekstova moderne jeste Hajdegerov (Martin Heidegger) spis *Pitanje o tehnici*. Hajdeger je tu video ključni okret koji se desio unutar moderne. Tehnika nije samo proizvodnja već je i razotkrivanje odnosno, mogućnost da se iz nečeg bezličnog izvede pojavnost. Kako kaže Hajdeger: “*Pro-iz-vođenje iz-vodi nešto iz skrivenosti u neskrivenost.*” Drugim rečima tehnika nije samo puko sredstvo već je tehnika razotkrivanje, a razotkrivanje je područje istine. Možemo li se onda složiti sa Habermasonovim (Jurgen Habermas) zapažanjem da je tehnika ljudska sudbina.

Kada Stakić sa svojim Volvo - om EC240 stvara, on nam ujedno razotkriva i pojašnjava stvari koje se na prvi pogled ne čine vidljivim. Sa jedne strane imamo crtež, kao finalni proizvod umetničkog rada, dok sa druge strane postoji mašina-alatka koja nam govori o društvenoj formaciji koja deluje unutar našeg prostora. Svaki model društva u sebi sadrži svoj aparat (tehnologiju) sa kojom stvara i unapređuje svoju moć. Kada govorimo o modelim društva, njega karakteriše ne samo način vladanja nego i tehnologija kojom upravlja. Za industrijska društva bile su karakteristične termodinamičke mašine, sa pojavom digitalizacije ušli smo u novi društveni model gde su kibernetičke mašine i kompjuteri karakteristični za upravljačku vlast. U današnjem okruženju smo svedoci pokušaja planetarne vladavine tehnologije. Sa jedne strane imamo Edvarda Telera (Edward Teller) koji u tehnologiji ne vidi snagu, već kako kaže: “Ona je otvaranje mogućnosti koje se mogu iskoristiti na dobar , ali i na loš način.”³ Sa druge strane imamo Alena Badijua (Alain Badiou) koji se ne slaže sa poistovećivanjem tehnike kao *biti* našeg vremena, niti kako kaže: “...da za misao može postojati neki koristan odnos između *planetarne vladavine tehnike* i *nihilizma.*”⁴

Kada se govori o tehnologiji, Badiju je ne vidi kao izuzetno važno mesto za dalji korak napred

---

3 Preuzeto iz Edward Teller, *Tehnologija nije snaga*, urednik C.V. Barloewen, *Knjiga znanja*, Meander, Zagreb, 2010., str. 500-512.

4 Alain Badiou, *Manifest za filozofiju*, Jasenski i Turk, Zagreb, 2001., str. 33.

celokupne današnje civilizacije. Tehnologiju vidi kao gorući problem koji uništava *bit* nas samih. Svaki dalji iskorak i napredak koji je vezan za tehnologiju vidi kao spor i nezgrapan. Sve pod pretpostavkom da je *život isuviše spor* za sve ono što se može/moglo desiti, da je tehnologija makar malo brža. Kako kaže Badiju: "Gospodo tehničari, još jedan napor ako doista želite planetarnu vladavinu tehnike."

Kod Stakića je jasno uočljiv pokušaj da se pronade zajedništvo sa bager-kašikom (koja mu obezbeđuje normalne uslove za dalje bivstvovanje u sistemu društvenih odnosa) i crtežom, kao jednom od disciplina unutar umetnosti. Crteži koji nastaju u sebi sadrže ne samo zapise Volvoa EC240, ljudskih portreta, već i jedan segment društvene angažovanosti gde se bager želi dislocirati od prirodnog ambijenta mašine i postaviti ga u prostor galerije. Stakićeva namera nije da uvede bager kao umetničku tehniku, i ranije se bager koristio u umetničke svrhe, setimo se Džeksona Poloka (Jackson Pollock) i njegovog korišćenja slične mašine u izradi svojih dela, već da robusnost i označavanje mašine kao društvenog aparata postavi na vidljivo mesto upotrebe moći koja se u našem vremenu informacija čini zamaskiranom. Još uvek se ne vidi jasna razlika između prethodnog sistema moći i novonastalog sve jačeg i moćnijeg načina upravljanja. Jeste da je industrijsko doba prošlo ali aparati moći koji su do juče bili glavni akteri opstanka vladajućih garnitura nisu izgubile svoju vrednost i značaj.

Sličan odnos se može videti i na prostoru današnje umetnosti. Danas nije dovoljno poznavati istoriju umetnosti i vizuelne zakone koji vladaju, već je neophodno i poznavanje nauke i tehnologije koje imaju zapaženu ulogu danas na sceni. Pojavljuju se novi mediji (videoart, performansi, video instalacije, Internetart, kompjuterska umetnost, virtuelna umetnost,..) koji preuzimaju dominaciju nad klasičnim izražavanjem (slika, skulptura, grafika, crtež, fotografija) i pojavljuje se nova klasa koja želi da dominira prostorom umetnosti. Trenutno se nalazimo u dobu koje nije objašnjeno drugačije nego prostor informacijskog delovanja i kodiranja, vreme remiksa (remix) i copy-paste kulture.

Zato je veoma važno da se Stakićev Volvo EC240 shvati na odgovarajući način. Pogotovo ako imamo na umu uticaj socijalno-društvene sredine i nemogućnosti da se preživi od čistog bavljenja umetnošću. Volvo EC240 je Stakićev odgovor i način da opstane, ujedno da stvara na jedan poseban i karakterističan način, koji je, mora se priznati, upečatljiv, hrabar i smeo.

Bibliografija

- Badiou Alain, *Manifest za filozofiju*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.
- C.V. Barloewen urednik, *Knjiga znanja*, Meander, Zagreb, 2010., str. 500-512.
- Benjamin V., *O fotografiji i umetnosti*, KCB, Beograd, 2007.
- Baudrillard Jean/ Nouvel Jean, *Singularni objekti-arhitektura i filozofija*, AGM, Zagreb, 2008.
- Jay Martin, *Downcast Eyes : The Denigration of Vision in Twentieth-century French Thought*, University of California Press, Ltd., London, England, 1994.
- Jennings Michael W., Brigid Doherty, and Thomas Y. Levin, *he Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*, W. Benjamin, The Belknap press of Harvard, London, England 2008.
- Leighton Tanya, *Art and the moving image*, Tate Enterprises Ltd, London, 2008.
- Manovich Lev, *The Language of New Media*, 2001.
- Mamford Luis, *Tehnika i civilizacija*, Mediterran Publishing, Novi Sad, 2009.
- Harrison Charles and Paul Wood, *Art in theory 1900 – 1990*, Blackwell, Oxford UK & Cambridge USA, 1992.
- Horkhajmer M. i Adorno V. T., *Dijalektika prosvitateljstva*, Svetlost, Sarajevo, 1989.